

zou leiden en verleent haar — in een tijd van waardenrelativisme — een blijvende en actuele betekenis.

Rob DEVOS

OVER DE INQUISITIE

F. Max, *Gevangenen van de Inquisitie*. Baarn, Ambo & Schoten, Westland, 1991, 326 blz., ISBN 90 263 1027 7

Één van de grootste vraagstukken waarmee de Kerk in haar lange geschiedenis te kampen heeft gehad, is die van haar relatie tot de wereldlijke macht. Dit probleem komt voor het eerst duidelijk naar voren in de vierde eeuw toen het christendom door keizer Konstantijn vrij werd gemaakt en vervolgens onder Theodosius de Grote 'verheven' werd tot staatsgodsdienst. In de verdere evolutie valt vooral de tragische vergissing van de gregoriaanse hervorming (tweede helft van de elfde eeuw) op waarin de Kerk verder afglijdt naar een monarchaal pausdom. Het grote schisma van de veertiende eeuw betekent weliswaar een verval van de pauselijke macht, maar zeker niet het einde van haar aspiraties om een actieve rol te blijven spelen in het politieke machtsspel. De opkomende reformatie en contrareformatie van de zestiende eeuw hebben dit streven nog geactiveerd. In het nieuwe Europa, dat uit de godsdienstoorlogen is ontstaan, merkt men hoe de Kerk vooral dan in de Zuideuropese landen haar macht tracht staande te houden en dit vaak met harde hand.

Een van de middelen die zij heeft gebruikt om haar invloed uit te bouwen, is ongetwijfeld de Inquisitie geweest, een soort van kerkelijke rechtbank die waakte over de zuiverheid van het geloof maar vrij vlug een intimidatie-instrument werd van eerste orde. De waas van geheimhouding die rond haar optreden hing, haar willekeurig optreden en het feit dat haar slachtoffers vaak op de brandstapel eindigden, gaven haar een schrikwekkend karakter. Op dit ogenblik is het historisch onderzoek ter zake al van die aard dat nog weinig historici de verdediging van de Inquisitie op zich zouden willen nemen.

In zijn boek *Gevangenen van de Inquisitie*, tracht de oud-diplomaat Frédéric Max dit fenomeen nader te situeren. Hij doet dit vanuit drie invalshoeken. In een eerste deel bespreekt hij summier de geschiedenis van de Inquisitie, blijft hij stilstaan bij haar wijze van optreden en haar procesvoering en bespreekt tenslotte de historiografische traditie in dit verband. Een tweede deel is samengesteld uit verhalen van ex-gevangenen uit de zeventiende en achttiende eeuw. In een derde deel schetst hij de beeldvorming die in de literatuur hierover ontstaan is.

Samen vormen deze drie luiken een mooi afgerond geheel. Vooral deel II is evenwichtig samengesteld uit verhalen van ooggetuigen die telkens een ander facet van

die kerkelijke rechtbank belichten. Deel III is wat te summier en men mist er in een uitgewerkte kritische bespreking van de romanhelden. De bespreking en de literatuurfragmenten blijven hangen aan de oppervlakte van het fenomeen. Deze laatste aanmerking geldt een beetje voor het hele boek. De auteur tracht wel met veel verve en aan de hand van bronnen aan te tonen hoe verschrikkelijk de Inquisitie wel was. Maar hierbij vergeet hij te peilen naar de diepere oorzaak van deze aberratie, naar het diepere 'hoe' en 'waarom' ervan. De uiteindelijke vraag hoe de Kerk van Christus in de naam van liefde en barmhartigheid — deze laatste kwaliteit stond trouwens te lezen in het devies van de Inquisitie — is kunnen komen tot de oprichting van een dergelijke instelling, wordt niet behandeld.

Raoul BAUER

JULES VUILLEMIN

Gordon G. Brittan, jr. (ed.), *Causality, Method and Modality. Essays in Honor of Jules Vuillemin*. Dordrecht. Kluwer Academic Publishers, 1991, 248 blz., Hfl. 125, ISBN 0 7923 1045 4

Deze verzameling studies vertoont de sterkten en zwakten van het genre. Wie zich voor Jules Vuillemin interesseert, zal er helaas niet zeer veel in vinden. Een zeer korte intellectuele biografie (die uiterst onvolledig blijft), een boeiend artikel van G.G. Granger over de axiomatische methode volgens Vuillemin en een bibliografie (1947-1989).

Daarnaast vinden we artikelen die met grondigheid en scherpzinnigheid belangrijke vraagstukken behandelen. Patrick Suppes tracht aan te tonen dat in *bijna* alle gevallen het niet mogelijk is om te demonstreren of een systeem deterministisch of niet-deterministisch is, althans — wat hij vooropstelt — 'wanneer in-determinisme niets anders blijkt te zijn dan het onvoorspelbaar gedrag van in-stabiele systemen waarvan de ontwikkeling te complex is om te worden voorzien. Karel Lambert geeft in zijn bijdrage een overzicht van de verschillende opvattingen over de begrippen 'verklaring' en 'inzicht'. Ruth Barcan Marcus' Sorbonne-lezing (hier heruitgegeven) argumenteert dat 'geloven' geen relatie tussen een denker en een oordeel is, maar een dispositie te handelen alsof een bepaalde situatie reëel is.

De rest — het grootste deel — van het boek bestaat uit grondige historische analyses die wel iets van de geest van Vuillemin ademen. Immers voor deze Franse filosoof zijn wijsbegeerte en wetenschap principieel één, maar wel eigen-aardig. Wiskunde en logica zijn essentieel voor beide, maar in elke discipline en in elk systeem moet en kan een eigen logica worden gezocht en gevonden. Dit wordt met zwier geïllustreerd in David Wiggins' bijdrage, 'Temporal Necessity', waarin het Meester-argument van Diodoros Kronos,